

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
HELLENIC MINISTRY OF CULTURE

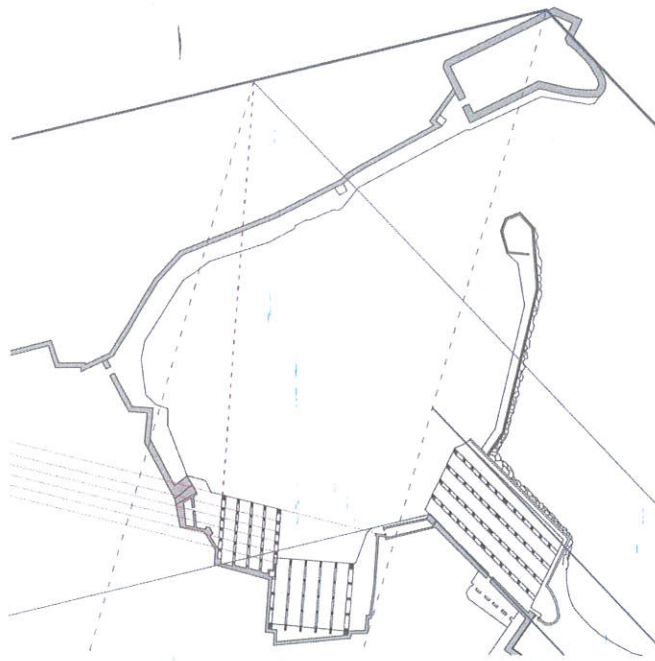

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
TECHNICAL UNIVERSITY OF CRETE

Ερευνητικό έργο

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΩΝ
ΜΕΛΕΤΩΝ ΩΡΙΜΑΝΣΗΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ – ΑΠΟΔΟΣΗΣ
ΧΡΗΣΕΩΝ ΣΤΑ **ΔΥΤΙΚΑ** ΚΑΙ ΣΤΑ **ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ** ΤΟΥ **ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ**

Γ' φάση – ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ-ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΝΕΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ / ΕΙΣΑΓΩΓΗ Η/Μ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΤΕΡΕΩΣΗ - ΝΕΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ – ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

Ομάδα Αρχιτεκτόνων Π.Κ.

Νίκος Σκουτέλης Καθηγητής Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχ. Π.Κ.
Κλήμης Ασλανίδης Επίκουρος καθ. Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχ. Π.Κ.

Εξωτερικοί συνεργάτες

Αντώνης Καραμήτρου Αρχιτέκτων μηχαν. ΜΠΣ αποκαταστάσεων Π.Κ.
Βαγγέλης Νταδωράκης Πολιτικός μηχαν. ΜΠΣ αποκαταστάσεων Π.Κ.
Ιουλία Βομπήρη Αρχιτέκτων μηχαν. ΜΠΣ αποκαταστάσεων Ε.Μ.Π.
Δημήτρης Γρηγοριάδης Αρχιτέκτων μηχαν. ΜΠΣ περιβαλλοντικός σχεδιασμός
Βαγγέλης Κωλέτσος Αρχιτέκτων μηχαν. ΜΠΣ αποκαταστάσεων Π.Κ.

Ομάδα τελειοφοιτών Σχολής Αρχιτεκτόνων Π.Κ.

Γιάννης Κορκίδης - Κωνσταντίνος Σιγάλας - Ιωάννης Τρουλλινός
Γαβριήλ Νύκταρης - Βασιλική Χαραλαμπίδη - Στεφάνια Μπάλλ

Ομάδα Δομοστατικών – Γεωλόγων - Χημικών

Μαρία Σταυρουλάκη - Δρ. Πολιτικός Μηχανικός
Αναπληρώτρια καθ. Σχολής Αρχιτεκτόνων

Σταύρος Πετρομιχαλάκης - DOMOS Α.Ε. Δομοστατικοί
Σάββας Σαλούστρος - Δρ. Πολιτικός Μηχανικός
Αντώνης Βαφειδής - Δρ Γεωφυσικός - Καθηγητής ΜΗΧΟΠ Π.Κ.
Νόνη Μαραβελάκη - Δρ.Χημικός
Καθηγήτρια Σχολής Αρχιτεκτόνων

Ομάδα Μηχανολόγων μηχανικών

ΙΝΣΤΑ Α.Ε. Ηλεκτρολόγοι - Μηχανολόγοι μηχανικοί
Βαγγέλης Μαργιολάκης Αρχ.μηχ. ΜΠΣ Φωτισμού - LUUN I.K.E.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ **ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ****ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ**

	Σελίδα
1. Εισαγωγικά	6
2. Ιστορία του χώρου	8
3. Το λιμάνι και τα νεώρια τον 20 ^ο αιώνα	12
4. Προτάσεις του Δήμου Ηρακλείου - οι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί	19
5. Περιγραφή του μνημειακού συγκροτήματος	22
6. Παθολογία	36
7. Σκοπιμότητα των νέων χρήσεων – Αρχές επέμβασης	46
8. Πρόταση επεμβάσεων στερέωσης	60
9. Πρόταση νέων κατασκευών – Η ένταξη Η/Μ εγκαταστάσεων	64
10. Εμβάθυνση σε τεχνικά ζητήματα	75
10 α. Τα δάπεδα εντός και εκτός των θόλων	76
10 β. Δυτικά Νεώρια - Τα υαλοστάσια	77
10 γ. Δυτικά Νεώρια – Εξοπλισμός και κερκίδες	79
10 δ. Δυτική αποθήκη και δώμα	81
10 ε. Η ξύλινη εξέδρα – διευθετήσεις οδού Πατρός Αντωνίου	82
10στ. Αποθήκη άλατος – Προσβάσεις - υαλοστάσια	83
10 ζ. Αποθήκη άλατος – το στέγαστρο στο δώμα	84
10 η. Ανατολικά Νεώρια – Προσβάσεις – υαλοστάσια	85
10 θ. Δεξαμενή ΖΑΝΕ – οι ξύλινες κατασκευές	87
10 ι. Δεξαμενή ΖΑΝΕ – οι κατασκευές στο δώμα	88
10 ια. Ζητήματα φωτισμού και φωτισμού ανάδειξης	89

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ **A** Φωτογραφική ΤεκμηρίωσηΠΑΡΑΡΤΗΜΑ **B** ΓΕΩΦΥΣΙΚΗ ΔΙΑΣΚΟΠΗΣΗ – ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ/ΓΕΩΤΡΗΣΕΙΣΠΑΡΑΡΤΗΜΑ **Γ** ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ & ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝΠΑΡΑΡΤΗΜΑ **Δ** ΜΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣΠΑΡΑΡΤΗΜΑ **Ε** ΜΟΝΤΕΛΟΠΟΙΗΣΗ ΦΟΡΕΩΝ – ΔΟΜΟΣΤΑΤΙΚΑΠΑΡΑΡΤΗΜΑ **Στ** ΔΟΜΟΣΤΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΛΥΣΕΙΣ ΝΕΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝΠΑΡΑΡΤΗΜΑ **Ζ** ΠΡΟΤΑΣΗ ΦΩΤΙΣΜΟΥΠΑΡΑΡΤΗΜΑ **Η** ΕΚΘΕΣΕΙΣ Η/Μ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ

	κλίμακα
1. A.1. ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΟΨΗ (ΣΤΑΘΜΗ + 3.72 Μ.)	1/250
2. A.2. ΚΑΤΟΨΗ ΣΤΕΓΩΝ (ΣΤΑΘΜΗ + 13.00 Μ.)	1/250
3. A.3. ΚΑΤΟΨΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/100
4. A.4. ΑΝΟΨΗ ΘΟΛΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/100
5. A.5. ΚΑΤΟΨΗ ΣΤΕΓΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/100
6. A.6. ΚΑΤΟΨΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ - ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	1/100
7. A.7. ΚΑΤΟΨΕΙΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΑΛΑΤΟΣ	1/100
8. A.8. ΑΝΟΨΗ ΘΟΛΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/100
9. A.9. ΚΑΤΟΨΗ ΣΤΕΓΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/100
10. A.10 ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ – ΕΓΚΑΡΣΙΑ ΤΟΜΗ	1/ 75
11. A.11 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ – ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/ 75
12. A.12 ΔΙΑΜΗΚΕΙΣ ΤΟΜΕΣ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/ 75
13. A.13 ΟΨΕΙΣ – ΤΟΜΕΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ	1/ 75
14. A.14 ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ – ΔΙΑΜΗΚΗΣ ΤΟΜΗ	1/ 75
15. A.15 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ – ΤΟΜΕΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ – ΔΕΞΑΜΕΝΗΣ ΖΑΝΕ	1/ 75
16. A.16 ΔΙΑΜΗΚΕΙΣ ΤΟΜΕΣ ΔΕΞΑΜΕΝΗΣ ΖΑΝΕ	1/ 75
17. A.17 ΟΨΕΙΣ – ΤΟΜΕΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΑΛΑΤΟΣ	1/ 75

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΦΑΣΕΩΝ

	κλίμακα
18. Φ.1. ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΟΨΗ (ΣΤΑΘΜΗ +3.72 Μ.)	1/250
19. Φ.2. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/100
20. Φ3. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/100

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ

	κλίμακα
21. ΠΘ.1. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ – ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ	1/100
22. ΠΘ.2. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/100
23. ΠΘ.3. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1/100
24. ΠΘ.4. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ – ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΛΑΤΟΣ	1/100

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

	κλίμακα
1. Ο.Μ. ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΟΨΗ (ΣΤΑΘΜΗ + 3.72 Μ.)	1:250
2. Ο.Μ. ΚΑΤΟΨΗ ΣΤΕΓΩΝ (ΣΤΑΘΜΗ + 13.00 Μ.)	1:250

ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ – ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ

3. Ο.Μ. ΚΑΤΟΨΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ (ΣΤΑΘΜΗ + 3.72 Μ.)	1:100
4. Ο.Μ. ΑΝΟΨΗ ΘΟΛΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1:100
5. Ο.Μ. ΚΑΤΟΨΗ ΣΤΕΓΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1:100
6. Ο.Μ. ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ – ΕΓΚΑΡΣΙΑ ΤΟΜΗ	1:75
7. Ο.Μ. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ – ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1:75
8. Ο.Μ. ΔΙΑΜΗΚΕΙΣ ΤΟΜΕΣ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1:75
9. ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ Ο.Μ. ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΑ ΒΟΡΕΙΑΣ ΟΨΗΣ Ν1 (ΑΝΕΜΟΦΡΑΚΤΗΣ)	1:25 - 1:5
10. ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ Ο.Μ. ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ Ν1 (ΠΑΓΚΟΣ ΕΙΣΟΔΟΥ – ΕΡΜΑΡΙΟ ΗΛ.ΠΙΝΑΚΑ – ΒΑΣΕΙΣ ΠΡΟΘΗΚΕΣ)	1:25 - 1:5
11. ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ Ο.Μ. ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΑ ΒΟΡΕΙΑΣ ΟΨΗΣ Ν2 – Ν3	1:25 - 1:5
12. ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ Ο.Μ. ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΟ / ΚΕΡΚΙΔΕΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΟΨΗΣ Ν4 (ΚΕΡΚΙΔΕΣ) Α	1:25 - 1:5

13. ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ Ο.Μ. ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΟ / ΚΕΡΚΙΔΕΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΟΨΗΣ Ν4 (ΚΕΡΚΙΔΕΣ) Β	1:25 - 1:5
14. ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ Ο.Μ. ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΑ ΕΝΔΙΑΜΕΣΩΝ ΤΟΞΩΝ	1:25 - 1:5
15. ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ Ο.Μ. ΙΣΤΟΣ ΦΩΤΙΣΜΟΥ	1:25 - 1:5
16. ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ Ο.Μ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΤΕΓΑΝΩΝ ΦΕΓΓΙΤΩΝ – ΚΑΛΥΜΜΑΤΑ ΟΡΟΦΗΣ	1:25 - 1:5
17. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΟΨΕΙΣ – ΤΟΜΕΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ	1:75
18. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ 1	1:25 - 1:5
19. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ 2	1:25 - 1:5
20. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΒΟΗΘΗΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ 1	1:50 - 1:25
21. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΒΟΗΘΗΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ 2	1:50 - 1:25
22. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΒΟΗΘΗΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ 3	1:50 - 1:25
23. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΠΑΓΚΟΙ – ΕΡΜΑΡΙΑ – ΞΥΛΙΝΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	1:25 - 1:5
24. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. Δ.Χ. – ΔΩΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ (ΠΑΓΚΟΙ – ΚΙΓΚΛΙΔΩΜΑ)	1:25 - 1:5
25. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. Δ.Χ. – ΡΑΜΠΑ ΠΛΑΤΕΙΑΣ 18 ΑΓΓΛΩΝ (ΠΑΓΚΟΣ – ΚΙΓΚΛΙΔΩΜΑ)	1:25 - 1:5
26. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΕΞΕΔΡΑ – ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΑΛΥΨΗΣ Η/Μ ΔΥΤΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1:50
27. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΕΞΕΔΡΑ – ΚΛΙΜΑΚΑ – ΚΑΘΙΣΤΙΚΟ ΠΑΓΚΟΣ	1:25 - 1:5
28. ΔΥΤΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ Ο.Μ. ΕΞΕΔΡΑ – ΞΥΛΙΝΟ ΠΑΓΚΑΚΙ – ΚΙΓΚΛΙΔΩΜΑ	1:25 - 1:5

ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΛΑΤΟΣ

29. Ο.Μ. ΚΑΤΟΨΕΙΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΑΛΑΤΟΣ	1:100
30. Ο.Μ. ΟΨΕΙΣ – ΤΟΜΕΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΑΛΑΤΟΣ	1:75
31. ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΛΑΤΟΣ Ο.Μ. ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ – ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ 1	1:25 - 1:5
32. ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΛΑΤΟΣ Ο.Μ. ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ – ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ 2	1:25 - 1:5
33. ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΛΑΤΟΣ Ο.Μ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ 1	1:25 - 1:5
34. ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΛΑΤΟΣ Ο.Μ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ 2	1:25 - 1:5
35. ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΛΑΤΟΣ Ο.Μ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΤΕΓΑΣΤΡΟΥ	1:25 - 1:5

ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ – ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ

36. Ο.Μ. ΚΑΤΟΨΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ - ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	1:100
37. Ο.Μ. ΑΝΟΨΗ ΘΟΛΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1:100
38. Ο.Μ. ΚΑΤΟΨΗ ΣΤΕΓΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ	1:100
39. Ο.Μ. ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΝΕΩΡΙΩΝ – ΔΙΑΜΗΚΗΣ ΤΟΜΗ	1:75
40. Ο.Μ. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ – ΤΟΜΕΣ ΑΝ.ΝΕΩΡΙΩΝ – ΔΕΞΑΜΕΝΗΣ ΖΑΝΕ	1:75
41. Ο.Μ. ΔΙΑΜΗΚΕΙΣ ΤΟΜΕΣ ΔΕΞΑΜΕΝΗΣ ΖΑΝΕ	1:75
42. ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ - ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. ΕΙΣΟΔΟΣ ΡΑΜΠΑ	1:25 - 1:5
43. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. ΘΥΡΑ ΕΙΣΟΔΟΥ - ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΑ 1	1:25 - 1:5
44. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. ΘΥΡΑ ΕΙΣΟΔΟΥ - ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΑ 2	1:25 - 1:5
45. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. ΦΟΥΕΡ (ΒΟΡΕΙΑ ΔΕΞΑΜΕΝΗ) ΕΙΣΟΔΟΣ - ΡΑΜΠΑ – ΚΙΓΚΛΙΔΩΜΑΤΑ	1:10
46. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. ΦΟΥΕΡ (ΒΟΡΕΙΑ ΔΕΞΑΜΕΝΗ) ΚΛΙΜΑΚΑ - ΕΡΜΑΡΙΟ ΚΑΛΥΨΗΣ ΜΟΝΑΔΩΝ ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ	1:50 - 1:5
47. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	1:25 - 1:5
Ο.Μ. ΘΕΑΤΡΟ (ΝΟΤΙΑ ΔΕΞΑΜΕΝΗ) 1	
48. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. ΘΕΑΤΡΟ (ΝΟΤΙΑ ΔΕΞΑΜΕΝΗ) 2	1:25 - 1:5
49. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. ΘΕΑΤΡΟ (ΝΟΤΙΑ ΔΕΞΑΜΕΝΗ) 3	1:25 - 1:5
50. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. ΘΕΑΤΡΟ (ΝΟΤΙΑ ΔΕΞΑΜΕΝΗ) 4	1:25 - 1:5
51. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. Δ.Χ. – ΠΕΡΓΚΟΛΑ ΚΑΛΥΨΗΣ Η.Μ. – ΚΙΓΚΛΙΔΩΜΑΤΑ	1:25 - 1:5
52. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	
Ο.Μ. Δ.Χ. – ΔΩΜΑ ΔΕΞΑΜΕΝΗΣ ΖΑΝΕ (ΡΑΜΠΑ – ΠΑΓΚΑΚΙ ΜΕ ΦΩΤΑΓΩΓΟ)	1:25 - 1:5

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ

53. Ο.Μ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΔΑΠΕΔΑ – ΡΕΙΘΡΑ – ΚΙΓΚΛΙΔΩΜΑ ΡΑΜΠΑΣ	1:25 - 1:5
54. Ο.Μ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΠΑΓΚΟΙ ΚΑΘΙΣΤΙΚΟΥ—ΙΣΤΟΙ ΦΩΤΙΣΜΟΥ	1:25 - 1:5

Υδατογραφία της πόλης του Ηρακλείου

παρένθετος πίνακας στον Spratt T.A.B., *Travels and researches in Crete I*, London 1865

1. Εισαγωγικά

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού στη συνέργειά του με το Εργαστήριο Τεκμηρίωσης και Αποκατάστασης Ιστορικών Κτηρίων και Συνόλων του Πολυτεχνείου Κρήτης επιδιώκει να συμβάλει στην ολοκλήρωση ενός συγκροτημένου και λειτουργικού ρόλου στους χώρους του παραθαλάσσιου τείχους εντός του βενετσιάνικου λιμανιού στο Ηράκλειο Κρήτης. Αντικείμενο της πρώτης φάσης του έργου υπήρξε η εκτίμηση της θέσης και του ρόλου των χώρων που συμμετέχουν στο υπό εξέταση μνημειακό συγκρότημα με παρουσίαση των έως σήμερα προτάσεων και έργων από τους εμπλεκόμενους φορείς, την ιεράρχηση των αναγκών, στην προσπάθεια απόδοσης ομάδας χρήσεων, συναφών με τις θέσεις και σε σχέση με την υφιστάμενη δυναμική της πόλης, σε ευέλικτο συνδυασμό μεταξύ τους.

Σε δεύτερη φάση Η δυναμική που δημιούργησε ο διαγωνισμός και στη συνέχεια η σύνταξη μελετών για την Προστασία και Ανάδειξη της παλιάς πόλης από το 1996 έως και την έγκριση της ανάπλασης για τη γειτονιά της Αγίας Τριάδας το 2016, σήμερα έχει αποδυναμωθεί. Το Γραφείο Παλιάς Πόλης προσπάθησε να διαχειριστεί αυτή την πανδαισία ιδεών σχετικά με την κυκλοφορία, τις αναπλάσεις και χρήσεις στο σύνολο της παλιάς πόλης, όμως στον χρόνο απεδείχθη αδύνατον να συνταχθούν και να συντονιστούν οι απαραίτητες και πληρέστερα τεκμηριωμένες μελέτες για τις μικρότερες κλίμακες επέμβασης.

Η πιο πρόσφατη και σχετικά συγκροτημένη πρόταση του Δήμου Ηρακλείου αφορούσε στις χρήσεις της ζώνης της Ενετικής Οχύρωσης, αίτημα το οποίο έλαβε

μερική έγκριση (ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΒΜΑ/ΤΒΜΑΧΜΑΕ/29/07/2016), με την οποία το ΥΠ.ΠΟ.Α. ζητάει στη συνέχεια από τον Δήμο την εκπόνηση ολοκληρωμένου σχεδίου διαμορφώσεων, με τις συμφωνηθείσες χρήσεις. Επίσης προτρέπει στη σύνταξη Γενικού Σχεδίου Χρήσεων για την παραλιακή ζώνη (παράκτιο τείχος) όπου θα καθορίζονται οι χρήσεις και οι βασικές αρχές σχεδιασμού για την ανάπτυξη του ενετικού λιμανιού και τη σύνδεση των τειχών με το θαλάσσιο μέτωπο. Άρα το Υπουργείο Πολιτισμού ζητάει μια συγκροτημένη πρόταση οργάνωσης των χώρων ικανή να συσχετίζει ουσιαστικές επεμβάσεις ανάπτυξης οι οποίες προϋποθέτουν γενναίες καθαιρέσεις, έργα στερέωσης αλλά και συγκεκριμένο ύψος και γραφή, ικανή να συνάδει με την ιστορικότητα των χώρων.

ΝΟΤΙΑ ΕΝΟΤΗΤΑ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΙΚΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ – ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. ΔΥΤΙΚΗ ΘΟΛΩΤΗ ΗΜΙΥΠΟΓΕΙΑ ΑΠΟΘΗΚΗ	180 τ.μ.
2. ΔΥΤΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ (4 θόλοι)	840 τ.μ.
3. ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΛΑΤΟΣ (θολοσκεπής)	320 τ.μ.
4. ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΝΕΩΡΙΑ (1 θόλος Arsenali Nuovissimi)	770 τ.μ.
5. ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΖΑΝΕ	670 τ.μ.
6. ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΘΟΛΩΝ ΕΛΛ.ΔΗΜΟΣΙΟΥ	430 τ.μ.
7. ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΜΕΝΟ ΟΙΚΟΠΕΔΟ ΕΠΙ ΑΛΑΤΑΔΙΚΟΥ	110 τ.μ.

Απεικόνιση του λιμανιού του Χάνδακα
(Archivio di Stato di Padova)

2. Η ιστορία του χώρου

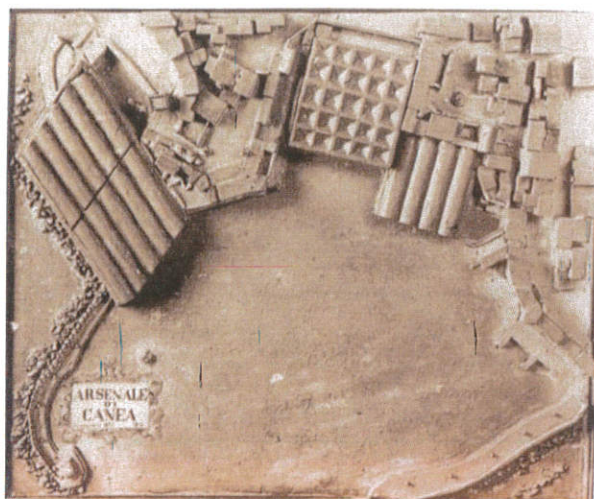
Οι πληροφορίες για τη δομή της πόλης του Ηρακλείου πριν την Αραβοκρατία (9^{ος} αι.) είναι ελάχιστες. Παραμένει ως σταθερά το περίγραμμα του βυζαντινού τείχους και η θέση του λιμανιού. Η παλαιότερη εγκατάσταση στο πρώτο αυτό ιστορικό κέντρο τοποθετείται στην βραχώδη έξαρση νότια του λιμανιού, έως την σημερινή οδό 25^{ης} Αυγούστου και τη θέση του Αρχαιολογικού Μουσείου. Οι ανασκαφές στις παρυφές του παραθαλάσσιου τείχους, στη μονή *Santa Caterina ruinata*, διακόσια μέτρα δυτικότερα του μόλου, ανέδειξαν μια πρώτη φάση οχύρωσης που ανάγεται στους ελληνιστικούς χρόνους.

Ως λιμάνι διαμορφώθηκε μάλλον η λεκάνη που όριζαν ύφαλοι στη θέση του σημερινού μόλου έως και το φρούριο της θάλασσας και τέτοια χρήση υποστηρίχτηκε και από την ύπαρξη πηγής γλυκού νερού στη θέση που αργότερα κατασκευάστηκε το τέταρτο από την ομάδα νεώρια *vecchi*. Η πρώτη αναφορά για την κατασκευή ενός νεωρίου στην πόλη της *Candia*, ικανού να στεγάσει ένα πλοίο, εντοπίζεται στα 1281 (Gertwagen 2012:115, 2008:153 & Georgopoulou 2001: 63). Το νεώριο αυτό πιθανόν κατασκευάστηκε στη νότια πλευρά του λιμένα και υπέστη σημαντικές φθορές από φωτιά το 1361. Σε έγγραφα του δεύτερου μισού του 14ου αιώνα αναφέρεται ότι μεταξύ των ετών 1362 και 1366 κατασκευάστηκαν δύο επιπλέον θολοσκεπή νεώρια, ενώ

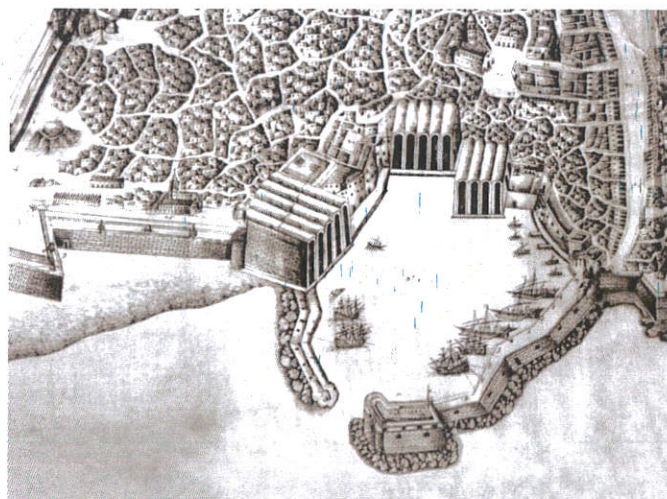
ακόμη τρεις θόλοι προστέθηκαν στα έτη μεταξύ 1412-30. Όλα όμως καταστράφηκαν από μια μεγάλη πυρκαγιά το 1441 (Gertwagen 2000: 229, 2012:125).

Αντί της ανακατασκευής των δεδομένων στον χώρο νεωσοίκων επιλέχθηκε η κατασκευή ενός νέου συγκροτήματος νεωρίων που θεμελιώθηκε στο νότιο τμήμα του λιμανιού και ολοκληρώθηκε το 1451 με συνολικό εμβαδόν 2.835 τ.μ. Το συγκρότημα ονομάστηκε αργότερα *Arsenali Antichi*, είχε κάτοψη ορθογώνιου παραλληλογράμμου, ως στεγασμένη αίθουσα με σταυροθόλια, επί πεσσών και συγκροτούσε πέντε θέσεις στέγασης σκαφών. Το συγκρότημα στο νότιο τμήμα του ήταν σε άμεση επαφή, στηριγμένο επί της προγενέστερης βυζαντινής οχύρωσης, διαμορφώνοντας στη νοτιοδυτική πλευρά έναν κενό χώρο στον οποίο εισχωρούσε το νερό της θάλασσας. Το έντονα κεκλιμένο επίπεδο του φυσικού εδάφους προς τη βόρεια πλευρά του χώρου διευκόλυνε την ανέλκυση των πλοίων (Georgoroulou 2001: 63 & Τζομπανάκη 2012: 453-454)

Σε επαφή με τη δυτική πλευρά των *Arsenali Antichi*, κατασκευάστηκε την περίοδο το 1566 ένα ακόμη συγκρότημα νεωρίων που ονομάστηκε *Arsenali Bembo* και μεταγενέστερα *Arsenali Vecchi*, με συνολικό εμβαδόν 2.032 τ.μ². Το νέο συγκρότημα είχε κάτοψη πλαγίου παραλληλογράμμου και αποτελούσε επέκταση του προϋπάρχοντος προς τα βορειοδυτικά. Αποτελούνταν από τέσσερις παράλληλους, θολοσκεπείς επιμήκεις χώρους που επικοινωνούσαν μεταξύ τους με τοξωτά ανοίγματα. Τον Ιούνιο του 1550 το συμβούλιο του Δούκα της Candia γνωμοδοτούσε για την κατασκευή οκτώ έως δέκα επιπλέον θόλων στην περιοχή των περιβολιών δίπλα στα σπίτια των Συμβούλων, δυτικότερα των νεωρίων Vecchi [Gerola 1905: 65]. Το σχέδιο αυτό δεν πραγματοποιήθηκε.

Πρόπλασμα του λιμανιού στην ολοκληρωμένη του μορφή στα μέσα του 17^{ου} αιώνα, Βενετία, Museo Storico Navale di Venezia

Το λιμάνι του Χάνδακα στα μέσα του 17^{ου} αιώνα. Σχέδιο του Μανέα Κλόντζα, συλλογή Traeger, Βιέννη

Για την κάλυψη των ολοένα αυξανόμενων αναγκών της μητρόπολης σε παρουσία πολεμικών πλοίων στην Κρήτη, θεμελιώθηκε το 1556 νέο συγκρότημα νεωσοίκων, στο ανατολικό τμήμα του λιμανιού. Αποτελούνταν αρχικά από τρεις θολοσκεπείς χώρους με κάτοψη σχήματος πλαγίου παραλληλογράμμου, που ονομάστηκαν *Arsenali Nuoni* ή *Duodo*, στους οποίους στη συνέχεια προστέθηκε ένας ακόμη θόλος στην ανατολική πλευρά τους, το *Arsenale Mocenigo* (1581-82). Ακόμη πέντε θολοσκεπείς χώροι προστέθηκαν το 1607-1608 πίσω από τους αρχικούς και προς ανατολάς με την ονομασία *Arsenali Nuovissimi* ή *Grimani*, σε θέση που δηλώνεται από τον εμφανή σήμερα αρμό στον θόλο του πρώτου νεωσοίκου. Έναν χρόνο αργότερα κατασκευάστηκε ακόμη ένας θόλος στην ανατολική πλευρά των *Nuoni* και μπροστά από τον ανατολικότερο θόλο των *Nuovissimi*, που ονομάστηκε *Arsenale Sagredo*. Το ενιαίο αυτό συγκρότημα νεωρίων στην ανατολική πλευρά του λιμανιού, που ονομάστηκε εφεξής *Arsenali Nuoni-Nuovissimi*, είχε συνολικό εμβαδόν 6.286μ².

Δυτικά των *Arsenali Nuoni-Nuovissimi*, στο κενό που διαμορφώθηκε μεταξύ των νεωρίων και της μεσαιωνικής οχύρωσης κατασκευάστηκε η μεγαλύτερη δεξαμενή νερού της πόλης, σε σχήμα τραπεζίου, αποτελούμενη από δυο επιμήκεις θολωτούς χώρους. Η κατασκευή της ξεκίνησε από τον γενικό προβλεπτή Benetto Moro και περατώθηκε το 1615 από τον Giacomo Zane, του οποίου το όνομα φέρει μέχρι σήμερα. Η δεξαμενή έχει εμβαδόν 670 τ.μ. και χωρητικότητα 20.000 βαρελιών και κατασκευάστηκε για να καλύψει τις ανάγκες πόσιμου νερού των πλοίων του λιμανιού αλλά και της πόλης. Δυτικά του συγκροτήματος *Nuoni-Nuovissimi* κατασκευάστηκε η αποθήκη άλατος για τη φύλαξη του άλατος που παρήγαν οι αλυκές της Ελούντας και της Σούδας, προϊόν που διέθετε το κρατικό μονοπώλιο.

Άποψη του λιμανιού του Ηρακλείου το 1830, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη

Το συγκρότημα των νεωρίων Nuoni - Nuovissimi στις αρχές του 20^{ου} αιώνα από τον G. Gerola

Στην τελική του μορφή το λιμάνι μέχρι το τέλος του 16ου αιώνα περιλαμβάνει συνολικά 19 θόλους, πλήρως ενσωματωμένους στα τείχη. Το 1622 και αργότερα, το 1644 στο λιμάνι του Χάνδακα προτείνεται η κατασκευή επιπλέον νέων θόλων για τη φύλαξη *galeazze*, ενός είδους μεταγωγικών, όμως δεν υπήρχε πλέον χώρος ελεύθερος. Η περιοχή του λιμανιού αποτέλεσε κλειστό χώρο εργασίας και μαζί τον πυρήνα της στρατιωτικής βάσης της ευρύτερης ενότητας των τειχών. Τα νεώρια είχαν τη δική τους πύλη εισόδου ανατολικά της απόληξης της σημερινής οδού 25^{ης} Αυγούστου ενώ στην βορειότερη θέση υπήρχε η πύλη του Μόλου. Παρέμειναν σε χρήση καθ' όλη τη διάρκεια της Ενετικής και της Οθωμανικής περιόδου και η μεν πύλη του μόλου καταστράφηκε κατά τη διάρκεια των αιματηρών επεισοδίων της 25^{ης} Αυγούστου του 1898, η δε πύλη των νεωρίων τειχίστηκε και η ράμπα καθόδου κατεδαφίστηκε εν μέρει.

Κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας τα νεώρια σε Χάνδακα και Χανιά υποβαθμίζονται σε αποθήκες του λιμανιού. Στον Χάνδακα χτίζεται ο *Μικρός Κούλες* στην απόληξη του νότιου μόλου του λιμανιού για μεγαλύτερη προστασία της εισόδου και ομοίως στα Χανιά άλλος κούλες στο μέσον του μόλου, στη θέση Άγιος Νικόλαος. Στον σεισμό του 1856 τα νεώρια του Χάνδακα χάνουν μεγάλο μέρος του κτηριακού τους όγκου.

Φωτογραφία από το αρχείο του G. Gerola (1900-1902) όπου φαίνεται η αποθήκη επί της υφιστάμενης θολωτής δυτικής αποθήκης, η Πύλη των νεωρίων και η ράμπα καθόδου, ήδη σε αχρηστία. Τη θέση της πήρε λίγο δυτικότερα η μαρμάρινη σκάλα.

3. Το λιμάνι και τα νεώρια τον 20^ο και 21^ο αιώνα

Πέραν των αναγκαίων αποκαταστάσεων στα τείχη μετά την κατάληψη της πόλης το 1669 από τον οθωμανικό στρατό οι οχυρώσεις δεν επιτελούν πια το έργο της άμυνας. Ειδικά μετά την απελευθέρωση, σε όλη την διάρκεια του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα τείχη και νεώρια καταγράφονται στη συνείδηση των κατοίκων ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη της πόλης. Ως εκ τούτου, ξεκινούν στις αρχές του αιώνα οι πρώτες ενέργειες καθαίρεσης τμημάτων των τειχών σε κομβικά σημεία, τόσο για τη διευκόλυνση της κυκλοφορίας, όσο και για την ανέγερση διοικητικών και δημόσιων κτηρίων, όπως το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

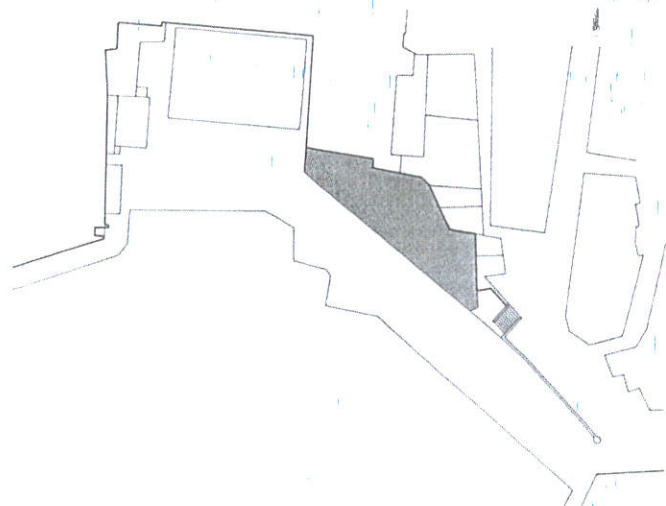
Ωστόσο, στον χώρο του λιμανιού, οι μεγάλοι σεισμοί έχουν ακρωτηριάσει σε μεγάλο βαθμό τα νεώρια. Από τα δυτικά νεώρια (vecchi) στα αρχές του 20^{ου} αιώνα έχει μείνει ο δυτικότερος και παχύτερος τοίχος ενώ από τους θόλους και τους αντίστοιχους πεσσούς έχει απολεσθεί λίγο παραπάνω από το μισό. Στη θέση των παλαιών νεωρίων (antichi) έχει μείνει η αμμουδιά και ο χώρος έχει ως χρήση την φόρτωση – εκφόρτωση καϊκιών, ενώ από τα νέα και νεότερα νεώρια (nuoni – nuonissimi) έμνε ένας θόλος, ο δυτικότερος, εκείνος ο οποίος στηρίζεται στο βυζαντινό τείχος, ένας ακόμη, ο ανατολικός, και το περιτείχισμα έως την έναρξη του μικρού μόλου.

Άποψη των ανατολικών νεωρίων από την ράμπα της πύλης και η απόληξη του δυτικού τοίχου των νεωρίων Vecchi από τον G. Gerola

Άποψη του λιμανιού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα (R. Behaeddin) (πηγή: Μαρινάκης 2008:185)

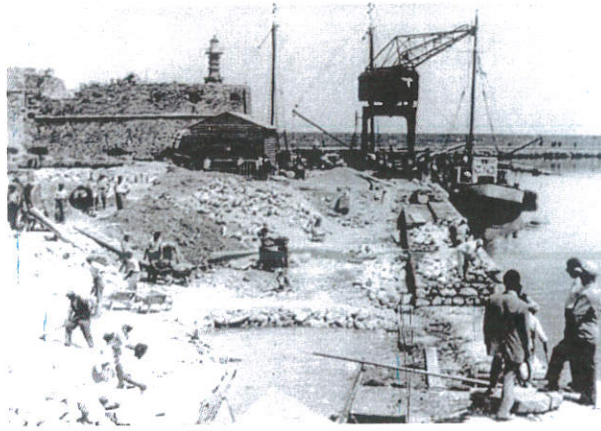
Η περιοχή των δυτικών νεωρίων την περίοδο 1858 – 1920 και από το 1920 έως το 1972

Στο πλαίσιο της δημιουργίας νέων υποδομών που θα εξασφάλιζαν την οικονομική ανάπτυξη της πόλης, προωθείται ήδη από τα πρώτα χρόνια της Αυτονομίας, η ενίσχυση του ρόλου του λιμανιού του Ηρακλείου, που δεν ανταποκρινόταν πλέον στις αυξημένες ανάγκες της εμπορικής δραστηριότητας της εποχής. Η κυβέρνηση αναθέτει στον Γάλλο λιμενολόγο Edward Quellenec τη σύνταξη μελέτης για την επέκταση και αναδιάρθρωση του λιμανιού, την οποία παραδίδει τον Σεπτέμβριο του 1904, όμως υλοποιείται με τροποποιήσεις κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα (Σπυριδάκης 2012: 43).

Ειδικότερα, στα χρόνια μετά την Ένωση, το 1913, εντείνονται οι συζητήσεις σχετικά με το ζήτημα, για την εξυπηρέτηση των αυξημένων εμπορικών δραστηριοτήτων του λιμένα στον οποίο καταπλέουν ετησίως περί τα 900 ατμόπλοια και 250 ιστιοφόρα από λιμάνια της Μεσογείου αλλά και από το Λονδίνο και το Αμβούργο (Σπυριδάκης 2012: 42). Το 1923 ξεκινούν οι εργασίες ανακατασκευής του από την ανάδοχο αγγλική εταιρεία Sir Robert Mac Arline & Sons, υπό τη διεύθυνση του Νικόλαου Κιτσίκη (Ζαϊμάκης 1997: 192).

Ο χώρος των νεωρίων Nuovi - Nuovissimi, ως αποθήκη του Τελωνείου το 1935, Archives françaises du film, CNC

Ο σιδερένιος γερανός στη θέση του μικρού Κούλε στην κατασκευή του προβλήτα την δεκαετία του 1950

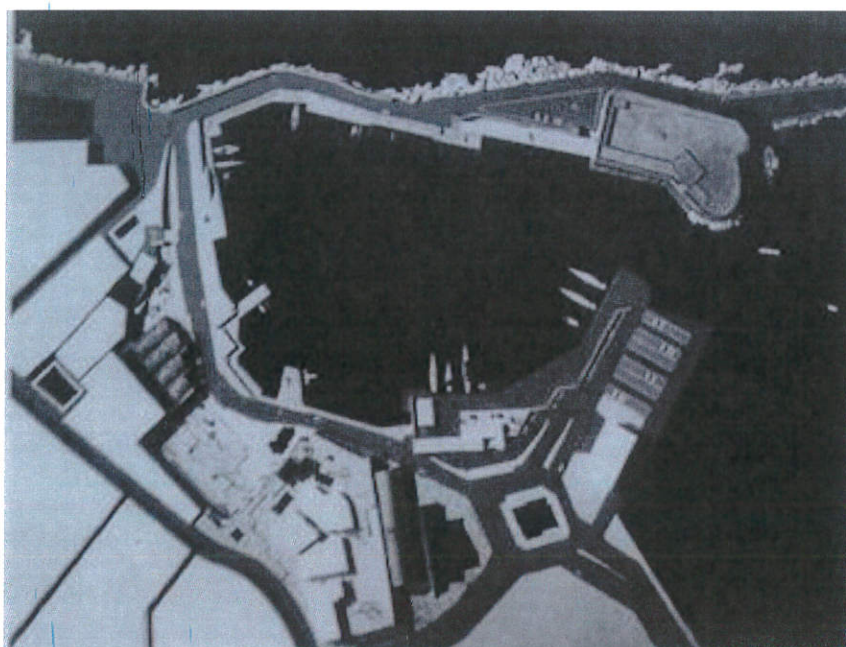
Την ίδια περίοδο κατασκευάζεται η σιδηροδρομική γραμμή μεταφοράς θραυστού υλικού από το λατομείο του Εσταυρωμένου στον Ξηροπόταμο έως τον Κούλε, μήκους 6 χιλιομέτρων, που λειτούργησε από το 1922 έως το 1937 βοηθητικά στην κατασκευή του βόρειου λιμενοβραχίονα και των κρηπιδωμάτων του λιμανιού και το 1931 ολοκληρώνεται η κατασκευή του βόρειου λιμενοβραχίονα μήκους 850 μέτρων.

Η «εκσυγχρονιστική μανία» επιφέρει καταστροφικές επεμβάσεις στα μνημεία του λιμανιού και στη μορφολογική τους συνοχή. Την περίοδο αυτή κατεδαφίζονται τα εναπομείναντα τμήματα της πύλης του Μόλου και της πύλης των Νεωρίων, και κατασκευάζεται νέα μαρμάρινη κλίμακα, δυτικότερα της ράμπας που οδηγούσε από την Πύλη των Νεωρίων στο επίπεδο της θάλασσας. Κατεδαφίζονται επίσης το βόρειο τμήμα του συγκροτήματος των Δυτικών Νεωρίων και μεγάλο τμήμα του βυζαντινού παράκτιου

τείχους, ενώ στο νοτιοδυτικό τμήμα του λιμένα κατασκευάζεται προκυμαία που επικαλύπτεται με λίθους ηφαιστειακής προέλευσης από την Ιταλία (Τζομπανάκη 2012: 522-524). Τα Δυτικά Νεώρια αποκτούν ενιαία πρόσοψη και μετατρέπονται σε αποθήκες. Το 1936 κατεδαφίζεται ο Μικρός Κούλες για την κατασκευή νέου προβλήτα και μέρος του τείχους για την κατασκευή του Μεγάλου Φυτάκη.

Μεταπολεμικά, στο πλαίσιο του νέου χωροταξικού σχεδιασμού της πόλης με κεντρικό άξονα την διάνοιξη οδών για την απρόσκοπτη κυκλοφορία των οχημάτων, επιχειρείται ο εξωραϊσμός στην περιοχή Μπεντενάκι, στο δυτικό τμήμα του λιμένα, που περιλαμβάνει την κατεδάφιση των καφενέδων της περιοχής και την αντικατάστασή τους από μεγάλα τουριστικά κέντρα. Στις εφημερίδες της εποχής σχολιάζεται «η λησμονιά των Ηρακλειωτών προς τη Θάλασσα»

Στα μέσα της δεκαετίας του 1960, στο πλαίσιο της οικονομικής ανάκαμψης και της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας εκπονείται από την ομάδα: Ν. Δεσύλλας, Δ. Κονταργύρης, Α. Λαμπάκης, και Π. Λουκάκης, *Η Μελέτη Τουριστικής Αξιοποίησεως Φρουρίου Κούλε και Ενετικού Λιμανιού Ηρακλείου*. Ως κεντρικός άξονας σχεδιασμού ορίζεται η τουριστική αξιοποίηση των χώρων της δεξαμενής ΖΑΝΕ και της αποθήκης άλατος για τη στέγαση της Μουσικής Ακαδημίας Κρήτης, των δυτικών νεωρίων ως εστιατόρια, του Φρουρίου στη Θάλασσα (Κούλες) ως μουσείου Εναλίων με θέατρο στο δώμα. Μαζί με τις επαναχρήσεις των μνημείων χτίζεται το αναψυκτήριο ΜΑΡΙΝΑ, και δημιουργούνται εγκαταστάσεις για την εξυπηρέτηση σκαφών ψυχαγωγίας. Το έργο όμως που διέσπασε τη συνοχή του ιστορικού συνόλου είναι η πλατειά παραλιακή λεωφόρος, η οποία αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο του χώρου μέχρι σήμερα.

Σχέδιο Μελέτης τουριστικής αξιοποίησεως Φρουρίου Κούλε και ενετικού λιμανιού Ηρακλείου από τους αρχιτέκτονες Δεσύλλας, Ν., Κονταργύρης, Δ., Λαμπάκης, Α. & Λουκάκης, Π.

Το ιστορικό λιμάνι της πόλης, έχοντας χάσει κατά το δεύτερο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα τον ρόλο του ως χώρου ανταλλαγών και εργασίας, αποτελεί σήμερα χώρο αναψυχής, σημείο επαφής του εκτεταμένου σύγχρονου λιμανιού, σύμφωνα με το Γενικό Προγραμματικό Σχέδιο (Master plan) του Οργανισμού Λιμένος Ηρακλείου (ΦΕΚ Δ 32/2019), ακρωτηριασμένο από τις επεμβάσεις των νεότερων χρόνων και επισκιασμένο από την παραλιακή λεωφόρο διπλής κατεύθυνσης.

Μεταξύ 1972-1976 εφαρμόζεται εν μέρει η μελέτη ανάδειξης – αξιοποίησης του λιμανιού με την κατασκευή του αναψυκτήριου Μαρίνα και την κατεδάφιση της μνημειακής όψης που κάλυπτε τους θόλους του Δυτικού νεωρίου. Στους θόλους συμπληρώνονται τμήματα που είχαν καταρρεύσει και ολοκληρώνονται πεσσοί και θόλοι μέχρι τα μεγέθη που αυτό ήταν εφικτό. Οι πέντε εναπομείναντες θόλοι καλύπτονται στα εξωράχια με λεπτή στρώση άοπλου σκυροδέματος και τσιμεντοκονίαμα χρωματισμού όμοιου με κουρασάνι. Την γενική εποπτεία των έργων είχε ο έφορος της 13^{ης} ΕΒΑ, Μανώλης Μπορμπουδάκης. Παράλληλα, ο Ε.Ο.Τ. απαλλοτριώνει από ιδιοκτησία των Ιδρυμάτων Καλοκαιρινού λωρίδα πλάτους 5 μέτρων σε επαφή με τους θόλους στη στάθμη 9.00 έως 13 μέτρα νότια των θόλων.

Κολάζ φωτογραφιών με την χρήση των θόλων των δυτικών νεωρίων από ψαράδες, την περίοδο 1976-2006 (φωτογράφιση 1996)

Η αρχική εγκατάσταση των γραφείων της Περιφέρειας Κρήτης στα κτήρια του πρώην Τελωνείου, στην εσοχή που διαμορφώνει το βυζαντινό τείχος, στη θέση του πρώτου

νεωρίου, οδήγησε στην αναζήτηση συνέχειας των δράσεων του νέου αυτού Ο.Τ.Α. στην περιοχή. Σε αυτό το πλαίσιο το ΥΠ.ΠΟ.Α. παραχωρεί τα δυτικά νεώρια σε χρήση από την Περιφέρεια και συντάσσεται μεταξύ των ετών 1996-1998 η πρώτη μελέτη αποκατάστασης και επανάχρησης των δυτικών νεωρίων και της δυτικής αποθήκης κάτω από την πλατεία 18 Αγγλων. Σκοπός της πρότασης ήταν η ενεργοποίηση του ιστορικού συνόλου μέσω της διαμόρφωσης χώρων εκθέσεων και συναντήσεων με σκοπό την μεταφορά καλών πρακτικών από τις τότε χώρες της Ε.Ε.

Ξύλινο πρόπλασμα της μελέτης Ν. Σκουτέλη – Φ. Ζανόν 1996-98

Η προμελέτη για την εγκατάσταση χρήσεων εγκρίνεται από το ΥΠ.ΠΟ./10.04.1998 και αργότερα κατατίθεται μελέτη εφαρμογής για τη στερέωση του μνημείου. Το 2004 ξεκίνησαν οι εργασίες υπό την επίβλεψη της τότε 13^{ης} Ε.Β.Α. οι οποίες οδήγησαν σε καθαρισμό των θόλων από μεταγενέστερες επεμβάσεις, στην καθαίρεση του εγκάρσιου τοίχου επί των θόλων και στην ανάδειξη των εξωράχιων σε όλο το μήκος τους, τέλος σε ανασκαφικό έργο νοτίως του βυζαντινού τείχους, όμως σύντομα η εργολαβία σταμάτησε κατά την διάρκεια εξέλιξης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, το έργο δεν είχε συνέχεια χρηματοδότησης και οι τοπικές στερεώσεις θόλων περιορίστηκαν στα δύο ανατολικότερα νεώρια και στον βόρειο τοίχο, δηλαδή στην επένδυση του αραβοβυζαντινού τείχους.

Σε εκείνη την φάση εργασιών έγιναν εκτεταμένες έρευνες νοτίως του τείχους και αποκαλύφθηκε η βάση πύργου πίσω από την Ν.Δ. γωνία του τέταρτου νεωρίου, που όμως επιχώθηκε με το κλείσιμο της εργολαβίας και δεν έχουν βρεθεί ντοκουμέντα στον φάκελο του έργου. Τότε θεωρήθηκε ότι για λόγους ελάφρυνσης του θόλου της δυτικής αποθήκης έπρεπε να κατεδαφιστεί το υπερκείμενο κτίσμα της ταβέρνας (φωτογραφία) στην Β.Δ. γωνία της οποίας εντάσσεται η νότια παρειά της πύλης των νεωρίων. Μαζί κατεδαφίστηκε ο νότιος τοίχος με θύρα στην απόληξη της οδού Πατρός Αντωνίου.

Το γεγονός της κατεδάφισης τελικά συμπαρέσυρε το μεγαλύτερο τμήμα του υποκείμενου θόλου και ο χώρος στερεώθηκε με ξυλότυπο επί μεταλλικής σκαλωσίας, κατασκευή που παραμένει έως σήμερα.

Η ταβέρνα ΤΑ ΨΑΡΙΑ
λίγο πριν την κατεδάφιση.

Η πλήρης εγκατάλειψη έχει καταστήσει τους χώρους εστίες μόλυνσης και καταρρεύσεων. Έκτοτε οι θόλοι εγκαταλείφθηκαν και ο χώρος υποβαθμίστηκε σε κενό, αδιάξεστος ως υπόλοιπο που αδυνατεί να συμμετέχει στην κίνηση της γύρω περιοχής.

Στο συγκρότημα ανατολικά του παλιού λιμανιού, η αποθήκη άλατος και η δεξαμενή ΖΑΝΕ μένουν κλειστά, ενώ αντιθέτως ο πρώτος θόλος του νεωρίου Νυονο λειτουργούσε έως την ημέρα του σεισμού στο Αρκαλοχώρι ως εξαιρετική μεγαλειώδης στοά στις διαδρομές στην πόλη, στιγμή πραγματικού αναστοχασμού της ιστορίας για τους χρήστες και συμμετοχής του μνημείου στην καθημερινότητα. Ανοιχτό ζήτημα παραμένει το κενό του ενδιαμέσου χώρου, στα κτήρια του πρώην τελωνείου και του διώροφου νεοκλασικού, εκεί όπου εγκαταστάθηκαν υπηρεσίες της Αποκεντρωμένης Διοίκησης και πριν ακόμη η Περιφέρεια Κρήτης.

Η σημερινή εικόνα του χώρου μεταξύ Αποθήκης άλατος και Δυτικών Νεωρίων

4. Προτάσεις του Δήμου Ηρακλείου και αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί

Τα γεώρια στο Ηράκλειο αποτέλεσαν χώρο διεκδίκησης από πολλούς τοπικούς φορείς. Στη μελέτη Δεσύλλα-Κονταργύρη-Λαμπάκη-Λουκάκη (1973-75), εκτός των χώρων ψυχαγωγίας, μέρος των χώρων απεδίδετο στην Μουσική Ακαδημία Κρήτης, ζητούμενο της πόλης πριν την ίδρυση του Πανεπιστημίου Κρήτης. Με επίσημη παραχώρηση στην Περιφέρεια, στη μελέτη Σκουτέλη – Ζανόν για τα δυτικά νεώρια (1996-98) το ζητούμενο ήταν η χωροθέτηση αίθουσας Περιφερειακού Συμβουλίου και η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου. Στη συνέχεια το 2004 οι χώροι παραχωρούνται στον Δήμο Ηρακλείου. Έτσι η δεύτερη φάση της μελέτης Σκουτέλη – Ζανόν (2003-2004) αφορά στη χρήση των χώρων για εκθέσεις.

Εν τω μεταξύ ο Δήμος Ηρακλείου το 1996-98 διοργάνωσε τον πολεοδομικό διαγωνισμό για την «Προστασία - Ανάδειξη της παλιάς πόλης Ηρακλείου». Η ανάθεση στην ομάδα Πανταζή ανέδειξε τους προβληματισμούς και τον σημαντικό ρόλο που θα είχε το μνημειακό συγκρότημα των τειχών στη ζωή της πόλης. Σε ένα νέο λοιπόν πλαίσιο λίγο αργότερα ωριμάζει η ιδέα των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών όπου έβρισκε σύμφωνους τον Δήμο Ηρακλείου, το τεχνικό Επιμελητήριο και τον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων του νομού, παρόλες τις αμφιβολίες της τότε 18ης Ε.Β.Α.

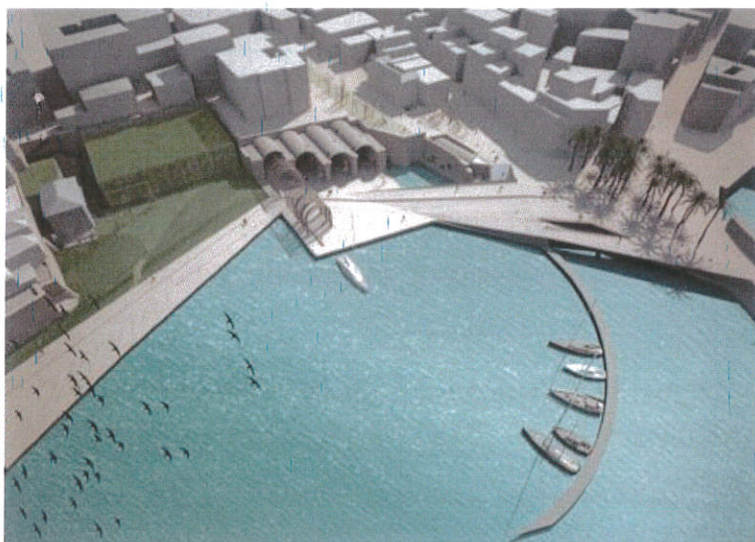
Το καλοκαίρι του **2009**, προκηρύχθηκε πανελλήνιος αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προσχεδίων με θέμα **«Ανάδειξη και επανάχρηση δυτικών Νεωρίων και ευρύτερου περιβάλλοντος χώρου»**. Στόχος της προκήρυξης ήταν να επιλεγθούν μελέτες για την αποκατάσταση και επανάχρηση των μνημείων και την ανάδειξη του ευρύτερου περιβάλλοντος χώρου στο λιμάνι του Ηρακλείου, σύμφωνα με τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας και τις διεθνείς προδιαγραφές.

Αντίστοιχος διαγωνισμός του δήμου προκηρύχθηκε το **2010**, με επίκεντρο το ανατολικό τμήμα του ιστορικού λιμανιού με θέμα : **«Αποκατάσταση και χρήση του Ανατολικού Νεωρίου, της Δεξαμενής ZANE και της αποθήκης άλατος στο λιμάνι του Ηρακλείου»**.

Το πρώτο βραβείο για την αποκατάσταση των Δυτικών Νεωρίων και του περιβάλλοντος χώρου απονεμήθηκε στη μελέτη της ομάδας *Tense Architecture Network*. Στόχος της πρότασης εκτός από την ανάδειξη και αποκατάσταση του

ιστορικού συγκροτήματος είναι «η δημιουργία ενός δημόσιου χώρου, ενός μεγάλου ανοιχτού συλλογικού χώρου, στο τέλος της πόλης, εν επαφή με τη θάλασσα». Η αρχική κάτοψη των νεωρίων αποδίδεται με τη δημιουργία μια λίθινης πλατφόρμας που προβάλλει στη θάλασσα, ενώ μέσω της μεταβολής της υφιστάμενης κάτοψης της προκυμιάς και την εισχώρηση υδάτινης επιφάνειας στο δυτικό τμήμα των νεωρίων, δημιουργείται στο σημείο μια πλατεία.

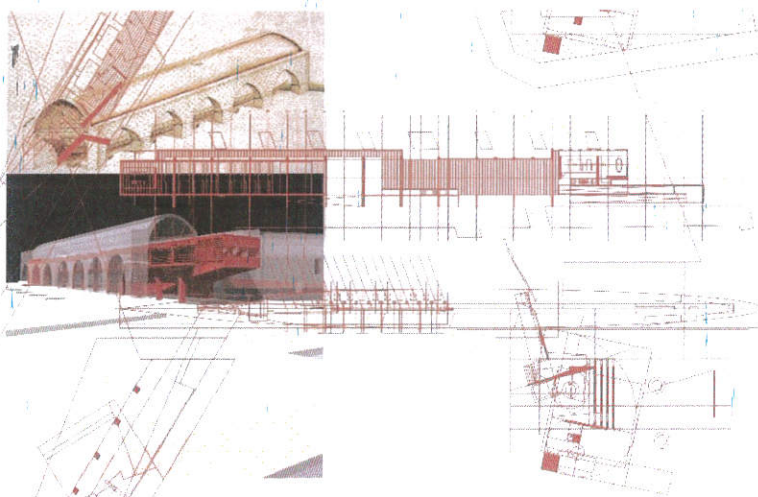
Η ογκοπλασία και το αρχικό μήκος των νεωρίων αποδίδεται μέσω ξύλινης τοξωτής κατασκευής που εκτείνεται από το ανατολικό νεώριο του συγκροτήματος προς το νερό. Στο δυτικό τμήμα δημιουργείται εκτεταμένος χώρος πρασίνου, ενώ η παραλιακή λεωφόρος μονοδρομείται και μετατρέπεται σε οδό ήπιας κυκλοφορίας.

Για την αποκατάσταση και χρήση του Ανατολικού Νεωρίου, της δεξαμενής ZANE και της αποθήκης άλατος διακρίθηκε η πρόταση της αρχιτεκτονικής ομάδας του Αθανάσιου Σπανομαρίδη. Κεντροβαρής άξονας της μελέτης είναι η ενεργοποίηση της συλλογικής μνήμης με ένδειξη της αρχικής χρήσης μέσω ξύλινης κατασκευής και η

επανάχρηση για δρώμενα πολιτισμού.

Η σύλληψη του σχεδιασμού αναφέρεται σε μια «ναυπηγο-κατασκευαστική ζώνη» που παραπέμπει στην αρχική χρήση του χώρου, ενώ σχεδόν στο σύνολό της η επέμβαση είναι αρθρωτή και αναστρέψιμη.

Οι τρεις ενότητες λειτουργούν συμπληρωματικά, ως ενιαίο σύνολο, μέσα από την κίνηση στα διαφορετικά επίπεδα.

Οι βραβευθείσες προτάσεις που αφορούν στις αντίστοιχες προκηρύξεις των διαγωνισμών δεν έχουν υλοποιηθεί μέχρι σήμερα, ενώ δεν υπάρχει πρόβλεψη για την προσεχή εφαρμογή τους, αφού δεν έχουν υποστηριχτεί από τις υπεύθυνες διευθύνσεις του Υπουργείου Πολιτισμού. Η πρόταση για τα Δυτικά Νεώρια από την μια οδηγεί σε πραγματική μεταφορά της υδάτινης επιφάνειας στο σχήμα που είχε έως το 1898, εγώ από την άλλη διαμορφώνει αφαιρετικά την ένδειξη της επικράτειας των θόλων μέχρι τον 18ο αιώνα. Η πρόταση για το ανατολικό νεώριο λειτουργεί με ήπιες εγκαταστάσεις στη δεξαμενή, με έντονη και υπερμεγέθη παρουσία στον ελεύθερο θόλο.

Παράλληλα με την υποστήριξη των αποτελεσμάτων των δύο διαγωνισμών ο Δήμος Ηρακλείου συνέταξε πρόταση για ένταξη νέων χρήσεων στο σύνολο των χώρων της χερσαίας οχύρωσης. Η πρόταση του Δήμου Ηρακλείου για τις χρήσεις της ζώνης της Ενετικής Οχύρωσης έτυχε μερικής έγκρισης ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΒΜΑ/-ΤΒΜΑΧΜΑΕ/29/07/2016. Ζητείται από τον Δήμο η εκπόνηση Γενικού Σχεδίου Χρήσεων για την παραλιακή ζώνη όπου θα καθορίζονται οι δράσεις και οι βασικές αρχές σχεδιασμού για την ανάπτυξη του ενετικού λιμανιού και η σύνδεση των τειχών με το θαλάσσιο μέτωπο.

Το καλοκαίρι του **2021** ο υφυπουργός Αθλητισμού κος Λευτέρης Αυγενάκης ξεκίνησε μια συζήτηση για χρήσεις στα νεώρια σχετιζόμενες με ευγενή αθλήματα.

Προέκυψε η θέση του Δημοτικού Συμβουλίου (18.06.2021) για σύναψη συμφωνίας εν είδη προγραμματικής σύμβασης με σκοπό να:

1. προταχθεί και προτεραιοποιηθεί η μελέτη αποκατάστασης, στερέωσης και συντήρησης του μνημειακού συγκροτήματος των Νεωρίων
2. υλοποιηθεί το έργο αποκατάστασης - στερέωσης και συντήρησης
3. εκπονηθεί εξειδικευμένη μελέτη που θα αφορά στις χρήσεις που θα δύναται να αναπτυχθούν - φιλοξενηθούν μέσα στα Νεώρια και οι οποίες θα αξιολογηθούν και θα προσδιορισθούν οριστικά στο πλαίσιο της εκπόνησης του Γενικού Σχεδίου - Master Plan που θα περιλαμβάνει το παράκτιο τείχος, την ευρύτερη περιοχή των Ενετικών Νεωρίων, τις βασικές αρχές του σχεδιασμού για την ανάπτυξη της περιοχής του ενετικού λιμανιού, την σύνδεση των Ενετικών Τειχών με το θαλάσσιο μέτωπο σύμφωνα και με τον όρο 17 της σχετικής απόφασης του ΥΠΠΟΑ

Παράλληλα το Τεχνικό Επιμελητήριο- Τμήμα Ανατολικής Κρήτης (17.06.2021) λαμβάνει υπ' όψιν την προτροπή και συμφωνεί στην εγρήγορση επί του θέματος τονίζοντας ότι «... η νέα χρήση θα πρέπει να έχει ως βάση τον πολιτισμό, επιτρέποντας παράλληλα και αθλητικές χρήσεις οι οποίες θα προκαλούν την ελάχιστη δυνατή όχληση».

5. Περιγραφή του μνημειακού συγκροτήματος

Το ανατολικό νεώριο

Το διατηρούμενο τμήμα των Ανατολικών Νεωρίων από τα νοτιοανατολικά

Από τα ανατολικά γεώρια (Νυονί – Νυονίσσιμι) διατηρείται μερικώς μόνον ένας από τους αρχικώς πέντε θολοσκεπείς χώρους. Έχει πλάτος 9,10 και μήκος 61,30 μ. Ο χώρος είναι διατεταγμένος με τον κύριο άξονά του στην κατεύθυνση βορειοδυτικά – νοτιοανατολικά. Ο ημικυλινδρικός θόλος που καλύπτει τον χώρο εδράζεται στην προς την πόλη πλευρά, δηλαδή στα νότια, στον τοίχο της δεξαμενής Ζάνε και τοίχο που φαίνεται ότι κτίστηκε σε επαφή με το θαλάσσιο τείχος. Στην προς τη θάλασσα πλευρά εδράζεται σε τοξοστοιχία που φέρεται από οκτώ ισχυρούς πεσσούς κάτοψης σχήματος πλαγίου παραλληλογράμμου με διαστάσεις 1,90 μ. περίπου κατά τη διεύθυνση του μήκους της τοξοστοιχίας και 2,95 μ. κατά τη διεύθυνση του πλάτους. Ένας πεσσός έχει διπλάσιο μήκος, το οποίο έχει προκύψει κατά την επέκταση του νεωρίου προς τα νοτιοανατολικά. Στον πεσσό αυτόν, όπως και στην αντίστοιχη θέση στον νότιο τοίχο διακρίνεται η εργασία συμπλήρωσης με αργούς λίθους του τοίχου που καθαιρέθηκε για

την επέκταση του νεωρίου. Υπήρχαν δύο πεσσοί ακόμα προς τα βορειοδυτικά και προς τα νοτιοανατολικά. Διατηρούνται μόνον οι γενέσεις των τόξων που συνέδεαν τους διατηρούμενους πεσσούς με αυτούς που έχουν καθαιρεθεί. Επάνω από τα τόξα έχει γίνει συμπλήρωση της τοιχοποιίας με αργούς λίθους και τσιμεντοκονίαμα κατά τις στερεωτικές εργασίες στις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Τα τόξα έχουν άνισο πλάτος. Τα τέσσερα τόξα της πρώτης οικοδομικής φάσης είναι στενότερα, με πλάτος από 5,90 έως 6,23 μ., ενώ τα τρία τόξα της δεύτερης οικοδομικής φάσης έχουν πλάτος περίπου 6,50 μ. Τα τόξα της πρώτης οικοδομικής φάσης είναι ελαφρώς φυκτόρυφα. Έχουν τις γενέσεις τους σε ενιαία στάθμη. Αντίθετα, τα τόξα της δεύτερης οικοδομικής φάσης είναι κατά προσέγγιση ημικυκλικά. Η γένεσή τους παρουσιάζει σταθερή άνοδο προς τα νοτιοανατολικά. Όμοια κλίση παρουσιάζει το κλειδί του θόλου σε όλο το μήκος του νεωρίου.

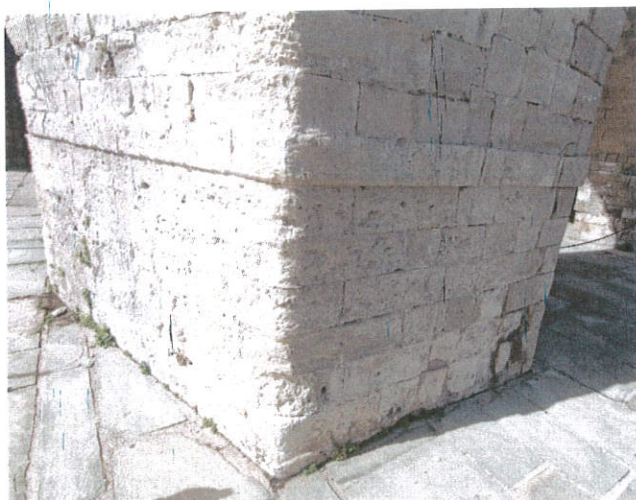
Το σημείο της επαφής των νεωρίων Nuonί και Nuonissimi

Η κατασκευή των πεσσών έχει γίνει στην εξωτερική τους επιφάνεια με λαξευτούς λίθους σε ισοϋψείς στρώσεις. Οι λίθοι είναι πολύ καλά ορθογωνισμένοι και διαμορφώνουν πολύ λεπτούς αρμούς, όπου υπάρχει λευκό ασβεστοκονίαμα. Η όψη των λίθων έχει υποστεί επεξεργασία με οδοντωτό εργαλείο, με το οποίο έχει διαμορφωθεί αδρή αλλά καλά επιπεδωμένη επιφάνεια. Οι ακμές των πεσσών είναι ελαφρώς καμπυλωμένες. Στους δύο δυτικότερους πεσσούς, οι οποίοι αποκτούν ελαφρώς μεγαλύτερο ύψος λόγω της κλίσης του εδάφους, οι δύο κατώτεροι δόμοι διαμορφώνουν ελαφρά προεξοχή.

Στη γένεση των τόξων της πρώτης οικοδομικής φάσης διαμορφώνεται κοσμήτης με κυρτή διατομή. Στη δεύτερη οικοδομική φάση, στη στάθμη της γένεσης των τόξων διαμορφώνεται απλή προεξοχή, η οποία περιτρέχει τους πεσσούς. Τα τόξα είναι κατασκευασμένα από λαξευτούς θολίτες. Στα τόξα της πρώτης οικοδομικής φάσης οι

Θολίτες είναι μονοί, ενώ σε αυτά της δεύτερης οικοδομικής φάσης είναι διπλοί. Οι θολίτες έχουν ανόμοιο πάχος. Κατά συνέπεια, στις περιοχές μεταξύ των θολιτών και των στρώσεων των λαξευτών λίθων που συνεχίζουν τη δομή των πεσσών τοποθετούνται τραπεζιόσχημοι λίθοι διαφόρων μεγεθών και η κατά τα άλλα ιδιαίτερως επιμελημένη κατασκευή παρουσιάζει ατελή όψη.

Κοσμήτες στη γένεση των τόξων των νεωρίων Νουονί (αριστερά) και Νουονισίμι (δεξιά) του κλειδιού του φτάνει τα 11,00 μ. Στο εσωράχιο οι λίθοι έχουν αρμολογηθεί με τσιμεντοκονίαμα.

Η κατασκευή νότιου τοίχου του νεωρίου είναι αμελέστερη από την κατασκευή των πεσσών και των τόξων. Οι λίθοι είναι αμελέστερα λαξευμένοι, ενώ ενίοτε παρεμβάλλονται ημιλάξευτοι και αργοί λίθοι. Η χρήση τέτοιων λίθων είναι πυκνότερη στα σημεία που έχουν υποστεί επισκευές. Ο νότιος τοίχος έχει αρμολογηθεί σχεδόν στο σύνολό του με τσιμεντοκονίαμα.

Το δάπεδο είναι νεώτερο και καλύπτεται με ορθογωνισμένες σχιστόπλακες σε σειρές. Ο θόλος καλύπτεται με σύγχρονο τσιμεντοκονίαμα επάνω από το οποίο έχει διάστρωθεί κονίαμα με κεραμάλευρο. Η απορροή των ομβρίων υδάτων γίνεται μέσω ανοικτών αγωγών που απολήγουν σε υδρορρόες στην ανατολική πλευρά του νεωρίου.

Από το επόμενο προς τα βόρεια νεώριο διατηρείται η γένεση του θόλου στο δυτικό μέρος του καθώς και ένα μικρό τμήμα στο ανατολικό. Διακρίνονται επίσης οι γενέσεις δύο εγκάρσιων τόξων σε αντιστοιχία με τον πρώτο και τον τρίτο από τα δυτικά πεσσό. Στο τμήμα όπου δεν διατηρείται η γένεση του θόλου έχει κατασκευαστεί από παλιά αργολιθοδομή με μικρού μεγέθους λίθους.